

Südböhmishe Mundart : aus dem Bezirke von Oberplan.

Autor(en): **Pangerl, Matthias**

Objekttyp: **Article**

Zeitschrift: **Die deutschen Mundarten : Monatschrift für Dichtung, Forschung und Kritik**

Band (Jahr): **6 (1859)**

PDF erstellt am: **25.04.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-180222>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

Ein Dienst der *ETH-Bibliothek*

ETH Zürich, Rämistrasse 101, 8092 Zürich, Schweiz, www.library.ethz.ch

ters ; Z. IV, 65. 101, 7. — 10. *güggla*, gucken, schauen, lauschen ; Z. III, 303. — *bomgert*, m.; Baumgarten ; Stalder, I, 202: *bommert*, *bongert*, *bungert*.

13. *sölderli*, n., dim. von *solder*, Söller, offener Gang, Altane ; Z. V, 414, 6. VI, 44. — 15. *hüsér*, f., Hausehre, was sonst die Hausfrau bezeichnet, steht hier für die ganze Familie. — *zemmakō*, zusammengekommen ; Z. IV, 252, 74. V, 407, 9. — 16. *a bitz*, ein bisschen, ein wenig ; Z. IV, 253, 88. V, 258, 23. — *si' x'rueba lō*, sich zur Ruhe lassen ; *di rueb* (unten 24), Ruhe, mhd. ruowe. Stalder, II, 287. — 19. *heba*, halten ; Z. VI, 119, 16. 147. — *ð'*, auch ; Z. V, 403, 26.

21. *aha*, d. i. abher, herab ; Z. IV, 251, 11. — 23. *afs*, als ; Z. VI, 169, 15. 67. — *wett*, wollte, wie *söteſt* (27), solltest du ; Z. V, 403, 36. — *i' gunn*, ich gönne; ahd. unnan, gunnan. Schm. II, 52. — 24. *dun*, *dunt*, da unten, wie *dom* (26) = *dob'n*, da oben ; Z. IV, 250, 5. — 26. *weiß Gott wiā wit* steht eigentlich, gleich dem „*wer weiß wie weit*“ (Z. VI, 421, 9), geradezu auch für „*sehr weit*.“ — 28. *grüetza*, grüßen ; Z. III, 400, II, 10.

**Südböhmischa Mundart
aus dem Bezirke von Oberplan.
Von Matthias Pangerl in Wien.**

o m à r I.

əmôl is ən ormə' baur g·wêñ und der hot və nix åunən z· lêm g·hot, als daß ə' ulli tog i~ ən wold außi is und hulz und kreisət zåum-klaubt hot. Dos hot ə' də'nô' i~ d· štadt a·hig·såumt und um ə pôr kreuzə' və'kaft. Wiə i~ den wold ôwer əmôl 's hulz und 's kreisət gôr 5 wo'n is, hot ə' in ən åunən wold schaū müeß'n, damit ə' nit və'hung'n hot därf'n. Ôwə' i~ den wold, wo hiəzd də baur hî·gåungə is, dô wor 's hulzsåumə stréng və'bot'n und der 's do' tåū hot, der is nimmə' le-wéndi außikaimmə, sondə'n hot schō toidi drinnət bleim müeß'n. Də' baur hot si' nit åunəts hēalf'n künne und is hult i~ 'n wold a·hig·gåungə. 10 Wiə ə' ə wal drin umgåungə is, šteht af əmôl ə gréās manl voir eām, dos hot 'n åūg·schriən: „Worum gehts ihr herei~ in meinen wold, wüßts ihr nit, daß dos stréng və'bot'n is und daß də' toid draf šteht?“ „„Jo,““ sôa't draf də' baur, „„i' hiət 's wul g·wißt, ôwə' i' hâū mə hult nit åunəts hēalf'n künne; loßts mi' na' dosmol no' hōam gê, i' wir' énk 15 oft g·wis nimmə' a·hikaimmə.““ „Do wird 's nix mer draus,“ sôa't 's gréā manl, wo də' teufl g·wêñ is, „és kaimts mə nimmə' lewéndi hōam, wunns nit tuots, wos i' hiəzd vən énk və'låungə wir; tuot ihr 's ôwə' glei', sə sull 's énk nit krui~.“ „„I, recht ge'n tuo i' 's!““ sôa't glei' draf də' baur, „„recht ge'n tuo i' 's, wunn i' 's na' kåū.““ Dô hot 20 hiəzd 's gréā manl g·sôa't: „I' loß énk widə' aus 'n wold außi und gib

énk no' recht viel gēald də'zuo; ôwə' és müə̄bsts mə' mit énkən bluot intə'schreim, daß i' mə' və' hiəzd ī vierzehə jōr·n hul·n kåū, wos ī der stund énkə' best·s in haus is.“ „Jo,““ déntk si' do də' baur, „wos mog hiəzd mā best·s in haus sā, dos kåū ī eām wul leicht və'spréchə; is ə kam ə nogl ī də' waind, der no' mā g·hörət.““ Und hiəzd sōa't 25 ə' 'n grēā̄ manl, daß ə's sā will·n war, dos zən intə'schreim. Do hot 's grēā̄ manl ə schrift außəzoḡn, də' baur hot si' oftət ī 'n fingə' schneī müə̄bst·n und hot d· schrift mit san bluot intə'schrīm. „Nu, hiəzd kaimts mit, ī wir' énk hiəzd énkə' gēald gēm,“ hot hiəzd oft 's grēā̄ manl g·sōa't, und də' baur is mit eām gåungə. 30

Do han s· ull zweī in wold weitə' furtgåunge, biß zə 'nə groiß-mächtig·n fils·n kaimmə hant. Ī die fils·n hot ə stork·s eisnəs doir āhig·fūrt. Af dos doir hot 's grēā̄ manl mit 'n fingə' klōpfst und kam hot 's draf klōpfst g·hot, sə is ā 's doir schō mit ən sag·risch·n krochə' af-g·sprungə und man hot in ən finstə'n gåung āhig·seḡn. 'n baurn is 35 wul angsti' wo'n, wiə ə' dén gåung g·seḡn hot, ôwə' er hot sā gura-schi zåumg·nummə und is mit 'n manl āhigåunge. Sie han ôwə' no' nit låung drin gåunge, sə han s· widə' zə 'nən doir kaimmə und dos war no' stälkə', als 's erste. Af dos hot 's grēā̄ manl ā widə' klōpfst und gleī is 's afg·sprungə. Hiəzd han s· in ə g·wülb kaimmə und dos 40 wor gåunz mit guld und silwə' und edlštōan åūg·füllt. 's grēā̄ manl geht voraus und zoigt 'n baurn af ən sock vulln gēald und sōa't eām, den sull ə' si' némmə. Də' baur hot 'n ā richti g·nummə, hot 'n ôwə' kam də'troḡn künne, so schwar is ə' g·wēn. Də'no' han s· aus də' fils·n widə' außigåunge, und d· dörə' hant hintə' ī və seālwə' widə' zuo- 45 g·folln. Wiə s· ôwə' außikaimmə g·wēn hant, hot də' baur 'n sock nimmə' də'troḡn künne und 's grēā̄ manl hot eām ən oft seālwə' hōam schlepf·n müə̄bst·n. Wiə s· ôwə' zən haus zuhikaimmə han, hot 's grēā̄ manl 'n gēaldsock bə də' hausdür āhig·schōb̄n, weil də' teufl nā so weit zə ən haus zuhi därf, als d· dō'tropf·n roihən. Də'no' is ə' və'- 50 schwund·n und hot nix als ən recht·n schweflg·ståunk hintə'loß·n.

Də' baur is ī sā̄ haus āhigåunge und dō is eām schō sā weī ent-geg·nkaimmə und hot eām vull freud·n də'zält, daß ə', də'wail ə' in wold g·wēn is, ən sū kriegt hot und daß s· hiəzd gleī mit eām zər taf gē̄ will·n. Wiə ôwə' də' baur dos ding g·hört hot, is ə' gleī recht də'- 55 schréckt, weil ə' g·wißt hot, daß dos kī̄ sā lièbst·s is, wos ə' 'n teufl və'kaft hot. Er is ā gleī gåunz traurī wo'n, hot ôwə' də' bäurin nix və də' g·schicht mit 'n teufl və'zält und is mit 'n kloān buəm zər taf

gåungə. Də' pforrə' hot dos kloāni ki~ Jakob taft, und d· bäurin hot e
60 narrischi freud g·hot, daß ir måu~ so viel geāld hōambrocht hot und daß
s· hiəzd af emôl so rei' wo'n han.

Də' kloā~ Jakob, wiə e' e weng grōßə' wo'n is, hot si' glei' recht
gscheid zoigt, sə daß si' ulli leut üwə' ēam və'wunə't håum und g·laubt
håum, er wird 's no' emôl recht weit bringə. Wunn eñ d· leut ôwə'
65 recht globt håum, hot sa~ vodə' ullmôl recht g·woāt. Dos hot də' kloā~
Jakuwei emôl də'blikt und hot zə-n-ēam g·sōā't: „Hāz, vodə', mé woāts
denn ullimol so, wunn mi' d· leut so lôm?“ Do hot si' sa~ vodə' d·
aug·n ausg·wischt und hot ēam kōā~ åuntwort gêm. Wunn ôwə' d· leut
widə' kaimmə han und håumt widə' so wos zən kloān Jakuwei g·sōā't,
70 is e' ullmol af d· seit·n gåungə, daß ·n néamt g·seg·n hot und hot schö-
fleiði' g·woāt.

Də' baur hot və den geāld, wos ēam dos grē~ manl gêm hot, recht
viel gründ· zə san haus zuhikaft und is ullwal reihə' wo'n. Də' Jakob
hot ēam oft a scho~ bold bə də' wirtschoft recht g·hulf·n. Wiə 's ôwə'
75 scho~ nimmə' låung g·wēn is, daß die vierzehə jōr bold gor g·wēn warn,
is də' baur widə' recht trauri' wo'n und hot fost nix als in oān furt
g·woāt. Do hot də' Jakob, dén dos ding nit zåumgåunge is, widə' emôl
g·sōā't: „Ôwə', vodə', və wé woāts denn so? sogts mə' 's do', i' kåu~
énk nimmə' längə' zuoschåu.“ „„Jo,““ sōā't der, „„i' muoß weg·n dei-
80 nə' so woān, weil i' di' 'n teufl və'kaft håu~ und hiəzd d· zeit scho~ bold
kaimmə wird, wo e' di' huln wird.““ „Nu, wunn 's nix åunəts is,“ hot
də' Jakob g·laubt, „sə hörts na' 's woān af, də' teufl kriëgt mi' scho~
nit, für dos stén i' énk scho~ guot.“ 'n baurn is dos gåunz recht g·wēn,
daß sa~ buə so g·redt hot, und sə håum s· hult g·wort af den tog, wo
85 də' teufl 'n Jakôm ôz·huln kaimmə sa~ sull.

Wiə der tog dō g·wēn is, han s· af die olti štill i~ 'n wold außi-
gåungə und håum si' af eñ kreuzweg afg·stellt. Də' Jakob hot um si'
herum eñ krōas zog·n und hot san vodə'n g·sōā't, er sull jo nit üwə' 'n
krōas außitrett·n, wunn ēam glei' a' də' teufl ullə'loi špièglfechtereien
90 vormocht. 's hot nit låung daurt, sə is də' teufl a' scho~ dəherfurt.
Wiə e' ôwə' zən krōas kaimmə is, hot e' nimmə' weitə' künne und hot
widə' z'ruck müəß·n. Hiəzd hot e' hult ullə'loi špièglg·fecht åūg·fåungə,
daß e' die zwōā außəbrocht hiët, ôwə' die håumt si' nit drin g·rürt.
Weil dos ull·s nix g·hulf·n, hot də' teufl recht eñ sturm åūg·fåungə;
95 der hot ulli zwei~ auß eñ krōas außig·rieß·n und i~ 'n lüft·n dəvōtrog·n.
Də' baur is oft g·rôd af 'n misthafn vor san haus ineg·foll·n, 'n Jakob

Də' Jakob wor schō ə por jor mit də' prinzessin və'heirət, hiəzd
is ēām eīg·foll·n, er möcht̄ a' əmōl widə' san vodə'n und sā muədə'n
sehə und wiə 's ī geht. Sanə' frau, wiə 'rə dos g·sōā't hot, is 's wul 115
nit recht g·wēn, dəno' hot s· 'n do' furt loß·n und hot ēām a' ihr·n ring
mitgēm, damit ə' glei' is, wo ə' si' hī̄wünscht. Sie hot ēām 's ôwə'
və'bot·n, san ültə'n zən də'zil·n, wiə schȫ daß s· is, denn dos möcht̄
·n in ə groīß ūglück bringə. Er hot ir dos zuog·sōā't, daß ə' dos nit
tōā̄ wird, hot si' in ə kalēs g·setzt, hot 'n ring umdraht und hot si' 120
g·wunsch·n, daß ə' də'hoā̄m bə sani leut̄ war. Und glei' is er a' dåūrt
g·wēn.

Wiə e' dåurt g·wēn is, hot e' 'n kutschə' bə 'n rōss·n und bə 'n kalēs štē' loß·n und is ī d· štum āhigåungə. Sā vodə' hot 'n ôfə' nimme' kénnt und hot glei' recht vieli kumplémentə vor ēam g·mocht, 125 weil e' g·seḡ·n hot, daß dos e' groißə' fremdə' herr is. Də' Jakob hot si' a' glei' nit zən də'kennə gêm und hot z'erst bold um diəz bold um dos g·frō'a't und dəno' a' um dos, ob s· ī den haus nit a' əmôl kinnə' g·hot håum. „I jo,“ gibt ēam də' baur zə-n-ər åuntwort, „håum jo a' əmôl recht en brav·n buəm g·hot, der hot Jakob g·hoiß·n; wiə 'r ôwə' 130 vierzehə jôr olt g·wēn is, do hot 'n də' teufl g·hult.“ „„Möchts 'n widə' də'kennə,“ soā't do də' Jakob draf, „„wunn e' widə' af əmôl voidə' énke štehət?“ „Ja, dos mōan· ī,“ soā't d· bäurin, „unsə' Jakob hot jo e' zōachə af 'n bugl g·hot, dos hot ausg·schaut wiə e' kersch·n; wunn

135 i' dos sehə tat; möcht' i' 'n glei' də'kennə.“ „„Nu, i' bin énkə' su~!““ hot do də' Jakob ausg·ruof·n; „„mi' hot nit də' teufl g·hult, gehts na' her, muədə', und schauts mə' af 'n bugl, daß dos zoichə sechts.““ D· bärin hot hi~g·schaut, und wiə sie 's zōachə richti' so g·fund·n hot, hot sie və' lautə' freud 's wōan åūg·fåungə, und də' baur hot a' recht g·woāt
 140 und hot e groißmächtigi freud g·hot, daß də' Jakob no' lebt und daß 'n nit də' teufl g·hult hot.

Wiə də' Jakob e por tog· bə san leut·n g·wēn is, hiəzd hot 'n hult sa~ muədə' a' um dos g·frōāt, ob e' scho~ və'heirət is. Də' Jakob hot ir hiəzd də'zilt, wiə 's eām ullwal gåunge is, und z'letzt a' dos, daß e'
 145 recht e schöni prinzessin g·heirət hot. D· bärin hot ôwə' kam dos g·hört, sə hot s· a' scho~, wiə hult ulli weiwa' neugieri' han, d· prinzessin sehə will·n und hot 'n Jakōm bet·n, er sull s· herbringə. 'n Jakōm is hiəzd af emōl ei~g·foll·n, wos e' də' prinzessin və'şprochə hot; weil ôwə' sa~ muədə' 's penz·n nit ausloß·n hot, is e' i~ 'n gort·n außigåungə,
 150 hot 'n ring af san fingə' umdraht und hot si' g·wünscht, daß d· prinzessin dō war. Und richti' is s· af də' still a' glei' kaimmə, hot ôwə' scho~ və weit·n ihr·n måu~ mit 'n fingə' droiht, daß e' dos tåu~ hot. D· bärin hot frei e narrischi freud g·hot, wiə s· ihr· schwiegədoichtə' g·seg·n hot, und a' də' baur, und håum ihr mit ull·n recht afg·wort.
 155 Bə də' nocht ôwə', wiə s· ulli fest g·schlof·n håum, is d· prinzessin ag·stāund·n, hot 'n Jakōm 'n ring vən fingə' zog·n, hot si' dəno' i~ 's kälēs g·setzt und hot si' hoām g·wunsch·n. Sie hot ôwə' və'geß·n, ihr schneuztüh·l mitz·nemə; dos is bə 'n baurn lieg·n blīm.

Den åunən tog, wiə də' Jakob afkimmt, hot e' hult d· prinzessin
 160 nimmə' g·fund·n, und 'n ring hot r a' nimmə' g·hot. Do hot 'n glei' ull·s və'droß·n, er hot si' zåumpockt, hot 's schneuztüh·l və' də' prinzessin ei~g·steckt und is furt gåunge, onə daß e' zə san vodə'n oðə' zə sanə' muədə'n wos g·sōāt hiət. Wiə e' scho~ e por tog· af 'n weg g·wēn is, kimmt e' in en groiß·n wold, und i~ den håumt drei ries·n
 165 g·wo·t. Də' erst· və die drei ries·n hot üwə' ulli vög·l zən schoff·n g·hot, də' zweit· üwə' ulli fisch· und də' dritt· üwə' ulli vierfüəßig·n thierə'. Wiə də' erst· ries 'n Jakōm g·seg·n hot, is e' af eām lois und hot 'n də'schlohe will·n. Der hot 'n ôwə' recht herzli' bet·n, er möcht· eām nix tōā, er suocht dos läund, wo sa~ frau is, und er tat· 'n recht
 170 schö~ bitt·n, wunn e' eām 's zoig·n möcht. „„Jo,“ sōāt də' ries, „i~ wōāß 's hult sealwə' nit; ôwə' wort·, i' wir' ulli mani vög·l ausschickə, damit sie 's suohən.“ Do hot e' glei' ulli vög·l i~ 's suohə furtg·schickt;

ôw ' koan ' hot wos g·fund·n, und so han s· wide' lari z'ruckkaimm 
biß af 'n vog'l greif, der is gor nimm ' kaimm . „Hi zd muo t d· scho 
weit ' g ,“ s  t do d ' ries, „biß z  man bruod 'n kimmst, der herrscht 175
 w ' ulli fisch·, epp  k unn d ' d r wos sog 'n.“ D ' Jakob is hi zd
furtg ung , und d ' ries hot   am   schrift af   haut für san bruod 'n
mitg m. Wi    z  den kaimm  is, is der a' glei' recht fuchti' af   am
loiszog 'n; is ôw ' glei' g unz dasi' wo'n, wi    am d '  un  d· schrift
f rg·reckt hot. Hi zd hot hult der a' ulli fisch· z umg·ruof 'n und hot 180
i  aftrog 'n,  w rroll z  suoh , wo dos l und is. D· fisch· han furt-
g·schwumm , h um ôw ' a' nix g·fund 'n. „Muo t scho ' weit ' g ,“
s  t a' wide' der ries, „biß z  man bruod 'n kimmst, epp  k u ' d '  s
d r sog 'n.“ Wi    nu  a' z  den kaimm  is, s  hot der ulli thier '
furtg·schickt i ' s suohe, und ulli han 's wide' lari kaimm  biß af 'n fux, 185
der hot g·s  t, daß die g unz städt so afputzt is. Do hot d ' ries 'n fux 'n  u g·schofft, er sull 'n Jak m 'n weg
hi zoig 'n und sull b -n-  am bleim, so l ung  ' n braucht.

So geht hult d ' Jakob mit 'n fux 'n furt, und han ull· zwei  oft 
d no' bold i  dos l und und i  die städt kaimm . D· städt wor g unz 190
mit roid 'n tu ' ausg·schlog 'n und ulli goss 'n han mit bl am n b strat
g·w n. D ' Jakob is in   wirtshaus a hig ung  und hot 'n wirt g·fr t,
wos dos z n bedeut 'n hot, daß die g unz städt so afputzt is. „Nu
wi ts denn dos nit,“ s  t d ' wirt, „daß morg 'n d· hoiz t v  d ' k ni-
nisdoicht ' sa  wird?“ D ' Jakob is d 'schreckt, hot ôw ' nix g·s  t 195
und is i  den wirtshaus  w ' d· nocth bl m. Den  un n tog, wi  s· i 
'n schloß b  d ' tofl g·se 'n han, hot d ' Jakob 's schneuzt h l v  d '
prinzessin 'n fux 'n g m und hot   am g·s  t, er sull  s i ' s schloß hi -
trog 'n und sull  s d ' prinzessin h aml  g m. D ' fux hot  s richti' so
t u , wi   s   am  u g·schofft wor, und hot  s t h l d ' prinzessin g m. 200
Die hot  s glei' d 'kennt, daß d ' Jakob wide' d ' is, und hot  s a' ihr 'n
vod 'n g·s  t. Hi zd is mit d ' hoiz t aus g·w n; d· prinzessin hot na '
wide' 'n Jak m h m will n. Do hot d ' k ni' i ' d· städt g·schickt und
hot 'n Jak m  w rroll suoh  lo 'n. Wi  s· 'n g·fund 'n h um, hot  ' i 
's schloß hi g ' mü  'n, d· prinzessin is   am um   hois g·foll 'n und hot 205
'n nimm  weg lo 'n. Wi  d aunn d ' olt k ni' g·storm is, hot d ' Ja-
kob 'n thron kri gt und hot d no' no' l ung und l ung g·lebt. Und
hi zd is d· g·schicht aus und gor.